

УДК 346

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v108.2025.19>*М. С. Чемерис*

ORCID: 0009-0002-4508-0350

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ГРАНТІВ

Вступ. Актуальність дослідження питань правового регулювання надання президентських грантів зумовлена зростаючою потребою в прозорих, ефективних та юридично зрозумілих механізмів підтримки соціально важливих ініціатив в умовах дефіциту бюджетних ресурсів. Обмежене фінансування підвищує вимоги до належного правового оформлення процедур відбору, надання та контролю за використанням грантових коштів, оскільки саме якість нормативного регулювання визначає рівень довіри до інституту грантів, їх ефективність та здатність забезпечувати реалізацію стратегічних пріоритетів держави. У таких умовах правові дослідження дозволяють виявити прогалини, запобігти можливим зловживанням, удосконалити процедури та забезпечити більш раціональне та справедливе використання бюджетних коштів, спрямованих на підтримку талантів, інновацій та розвиток гуманітарної сфери.

Закріплене в пп. 14.1.277-1 п. 14.1 ст. 14 ПК України поняття «бюджетний грант» [1] надає можливість відмежувати від бюджетних грантів інші види грантів, що надаються за рахунок бюджетних коштів, тобто такі, що надаються за бюджетними програмами надавачами, що не увійшли до Переліку надавачів бюджетних грантів, визначеного Кабінетом Міністрів України, а також інших грантів, що надаються за рахунок публічних коштів.

Положення про можливість надання грантів державою в тому числі за рахунок бюджетних коштів закріплені в Законі України «Про науку та науково-технічну діяльність» (надання на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту) [2]; в Законі України «Про освіту» [3], в Законі України «Про наукові парки» [4], в Законі України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» [5], в Законі України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» [6] (для реалізації програм, проектів, заходів, а також для інституційної підтримки суб'єктів видавничої справи незалежно від форми власності); Законі України «Про культуру» [7] та інших.

Гранти, які не належать до числа «бюджетних грантів», але надаються зокрема за рахунок бюджетних коштів, можна розмежувати за рядом критеріїв, серед яких вважаємо за основні суб'єкта надання (прийняття рішення про надання) гранту

(президентські, урядові, в т.ч. відомчі), та рівень бюджету в бюджетній системі за рахунок коштів якого надається грант (державні, місцеві).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні гранти, що надаються за рахунок бюджетних та залучених до бюджетів коштів, є предметом аналізу науковців різних сфер науки, зокрема економістів, фінансистів та спеціалістів з міжнародних відносин: А. Азарової, І. Білана, О. Білоусової, М. Д'яченка, О. Жидкевича, Л. Касьяненко, М. Кобелі-Звір, Т. Котенко, І. Кульчицького, С. Левицької, Ю. Луніної, Н. Медведкової, Л. Нікіфорової, В. Онищенко, С. Соколової, М. Ставничої, В. Усика, Н. Тарасенка, Г. Терещенка, А. Шияна, Н. Якимчук та інших.

Президентські гранти є одним із різновидів публічних грантів, що надаються за рахунок коштів Державного бюджету України, однак їх особливості, стан правового регулювання та процес їх одержання є окремим предметом наукового аналізу, що не виправдано залишався поза увагою дослідників.

Метою статті є на основі аналізу наукових досліджень, діючого законодавства України, що регулює відносини в сфері надання президентських грантів, з'ясувати сучасний стан та особливості правового регулювання умов та процедури їх надання та виконання, а також запропонувати шляхи вдосконалення бюджетного законодавства в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Вперше інститут грантів Президента України був запроваджений в період, коли Глава держави міг приймати укази з економічних питань, не врегульованих законами, а саме Указом Президента України «Про державну підтримку культури і мистецтва в Україні» від 20 жовтня 1998 року № 1152/98 [8], згідно з яким щороку надаються гранти молодим митцям. Пізніше, а саме Указом Президента України від 9 квітня 2002 року № 315/2002 «Про додаткові заходи щодо підтримки молодих вчених» було запроваджено грантову підтримку молодих науковців. В розвиток вказаного Указу адалі Указом Президента України від 24 грудня 2002 року № 1210/2002 було затверджено Положення про порядок надання грантів Президента України для підтримки наукових досліджень і розробок молодих вчених [9] і трохи пізніше Указом Президента України від 17 червня 2009 року № 446/2009 було затверджено Положення про щорічні гранти Президента України докторам наук для проведення наукових досліджень і розробок, що діє в редакції від 21.05.2024 року [10]. Окрім цього, прийнято Указ Президента України «Про стипендії, премії та гранти Президента України у сфері освіти» від 28 січня 2021 року № 27/2021, яким засновано зокрема гранти у сфері освіти, і незважаючи на те, що ним постановлено Уряду у двомісячний строк розробити та затвердити порядок призначення та виплати таких грантів [11], відповідний порядок відсутній.

Розглянемо особливості надання таких видів грантів:

1) **президентські гранти молодим митцям**, запроваджені Указом Президента України від 20 жовтня 1998 року № 1152/98 [8] мають наступні особливості:

– *мета*: «грант – фінансова підтримка державою молодих митців для створення і реалізації соціально значущих, масштабних творчих проектів» (п. 1 Указу № 127/99) [12];

– *надавач* (розпорядник коштів Державного бюджету): Міністерство культури та стратегічних комунікацій України (далі – МКСК) (п. 2 Порядку Наказу № 178) [13];

– *одержувачі*: «молоді діячі у галузі театрального, музичного, циркового, образотворчого мистецтва та кінематографії, а також молодим письменникам і майстрам народного мистецтва для створення і реалізації творчих проєктів» (п. 2 Указу № 1152/98) [8], «віком (на момент подання заявки) до 35 років.» (п. 3 Указу № 127/99) [12];

– *регулярність надання*: щорічно (п. 2 Указу № 1152/98) [8];

– *обсяг*: три щорічні гранти (п. 2 Указу № 1152/98) [8];

– *порядок надання та використання*: врегульований Указом Президента України від 06.02.1999 № 127/99 [12], що включає:

i) *подання заявки*: претендент подає «з 1 вересня до 1 листопада року, що передуює року отримання гранту до МКСК заявку, що включає опис творчого проєкту із зазначенням його мети, способу здійснення та очікуваних наслідків, прогноз подальшого використання, інформаційну довідку про головних виконавців проєкту та кошторис, складений за формою, встановленою МКСК, гарантійний лист підприємства (установи, організації, закладу), яке зобов’язується забезпечити реалізацію творчого проєкту» (п. 4 Указу № 127/99) [12];

ii) *розгляд Експертною комісією* не пізніше 1 грудня року, що передуює року отримання гранту, на конкурсній основі заявок претендентів та подання за результатами розгляду МКСК пропозицій щодо претендентів на одержання грантів (п. 5 Указу № 127/99) [12];

iii) *подання* Міністерством культури України на розгляд Кабінету Міністрів України пропозицій «щодо надання та розмірів грантів» (п. 5 Указу № 127/99) [12];

iv) *схвалення та подання* Кабінетом Міністрів України до Президента України пропозицій щодо призначення грантів та їх розмірів (п. 6 Указу № 127/99) [12];

v) *призначення Президентом України за поданням Уряду грантів та встановлення їх розмірів* (п. 6 Указу № 127/99) [12];

vi) *оприлюднення в медіа інформації про призначення щорічних грантів молодим митцям* (п. 7 Указу № 127/99) [12];

vii) *укладення між «Міністерством культури України, володарем гранту та підприємством (установою, організацією, закладом), яке зобов’язується забезпечити реалізацію творчого проєкту», договору про створення і реалізацію творчого проєкту* (п. 8 Указу № 127/99) [12]. Відмітимо, що згідно з п. 2 *Порядку Наказу № 178 організація, яка забезпечує реалізацію творчого проєкту в бюджетному проєкті може виступати учасником в статусі: а) розпорядника бюджетних коштів («установи, організації, заклади, що зобов’язуються забезпечити реалізацію творчих проєктів за грантами у галузі театрального, музичного, циркового, образотворчого мистецтва, а також молодим письменникам і майстрам народного мистецтва (далі – гранти)»; б) одержувача бюджетних коштів («підприємства, організації, заклади, що зобов’язуються забезпечити реалізацію творчих проєктів за грантами»)* [Про затвердження Порядку використання коштів,

передбачених у державному бюджеті для державної підтримки діячів культури і мистецтва ..];

viii) *реалізація творчого проекту володарем гранту (митцем) і підприємством (установою, організацією, закладом), яке забезпечує реалізацію такого творчого проекту* (п. 9 Указу № 127/99) [12];

ix) *перерахування коштів гранту володарю гранту кошти «поетапно частинами, визначеними у договорі, на рахунок одержувача бюджетних коштів або розпорядника бюджетних коштів нижчого рівня»* (п. 7 Порядку Наказу № 178) [13];

x) *подання одержувачами бюджетних коштів та розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня «щомісяця до 15 числа МКСК за встановленою ним формою реєстрів виплат (перерахування) грантів» з метою контролю за здійсненням відповідних видатків* (п. 1 Порядку Наказу № 178) [13];

xi) *подання володарем гранту (митцем) і підприємством у визначені договором строки «до Міністерства культури України звіту про використання виділених коштів за формою, встановленою Міністерством культури України»* (п. 9 Указу № 127/99) [12];

xii) *«у разі використання коштів у супереч їх цільовому призначенню володар гранту і зазначене підприємство (установа, організація, заклад) несуть відповідальність, передбачену законом та договором»* (п. 9 Указу № 127/99) [12];

– *практика призначення: гранти призначаються щороку починаючи з 1999 року (крім 2016, 2023 років) [14, 15], і востаннє – в 2025 році [16];*

2) президентські гранти науковцям:

а) президентські гранти молодим вченим:

– *мета:* для проведення наукових досліджень і розробок;

– *надавач:* НФДУ за рішенням Президента України, оформленим у формі указу (п. 7 Положення Указ № 1210/2002), в межах встановлених бюджетних асигнувань (бюджетних призначень) [9];

– *одержувачі:* гранти можуть одержати молоді вчені віком (на момент подання заявки): а) доктори наук (до 40 років включно) – 7 грантів; б) докторанти (до 35 років включно) – 20 грантів; в) доктори філософії / кандидати наук (до 35 років включно) – 50 грантів (п. 3 Положення Указу № 1210/2002) [9];

– *регулярність:* щорічні – для одержання гранту особа, що претендує на грант, подає заявку «до 1 березня року, що передує року надання грантів» (п. 5 Положення Указ № 1210/2002) [9];

– *практика прийняття рішень щодо надання грантів:* гранти призначалися в період 2004–2019 років [17, 18], однак, зважаючи на те, що до Указу № 1210/2002 внесені зміни Указом Президента N 324/2024 від 14.05.2024 [19] очікуються нові призначення вказаної категорії грантів;

б) президентські гранти докторам юридичних наук:

– *мета:* для проведення наукових досліджень і розробок (п. 1 Положення Указу № 446/2009), як запланованих, так і тих, що вже проводяться (п. 2-1) [10];

– *надавач:* НФДУ за рішенням Президента України, оформленим у формі указу (п. 7 Положення Указу № 1210/2002), в межах встановлених бюджетних асигнувань (бюджетних призначень) [9];

– *одержувачі*: доктори наук віком (на момент подання заявки) до 45 років включно (далі – грантоотримувачі) (п. 2 Положення Указу № 446/2009) [10];

– *регулярність*: щорічні – для одержання гранту особа, що претендує на грант, подає заявку «до 20 лютого року, що передує року надання грантів,» (п. 5 Положення Указу № 446/2009) [10];

– *практика прийняття рішень щодо надання грантів*: гранти надавалися щороку в період 2011-2019 років [20, 21], також, зважаючи на те, що до Указу № 446/2009 внесені зміни Указом Президента N 324/2024 від 14.05.2024 [22] очікуються нові призначення вказаної категорії грантів.

До загальних рис Президентських грантів науковцям можна віднести *процедуру надання*, використання та звітності про використання коштів грантів:

А. *подача заявки* до Національного фонду досліджень України («в паперовій та/або електронній формі заявку за встановленою Фондом формою»), а також «гарантійний лист підприємства (установи, організації, закладу вищої освіти), що зобов’язується забезпечити проведення наукового дослідження і розробки, передбачених науковим проектом» (п. 5 Положення Указу № 1210/2002 [9] та п. 5 Положення Указу № 446/2009 [10]);

В. *проведення щорічного конкурсу*, за результатами якого формуються пропозиції щодо надання грантів згідно із порядком «конкурсного відбору та фінансування проектів Національним фондом досліджень України» (НФДУ) (п. 6 Положення Указу № 1210/2002 [9] та п. 4 Положення Указу № 446/2009 [10]);

С. *схвалення НФДУ пропозицій щодо надання грантів у відповідному (відповідних) році (роках) та подання їх до 1 серпня року, що передує року надання грантів, до Міністерства освіти і науки України* (п. 7 Положення Указу № 1210/2002 [9] та п. 6 Положення Указу № 446/2009 [10]);

Д. *подання МОН України на розгляд Кабінету Міністрів України проекту акта Президента України про призначення грантів і схвалення Урядом проекту, подання його Президенту України* (п. 7 Положення Указу № 1210/2002 [9] та п. 6 Положення Указу № 446/2009 [10]);

Е. *призначення грантів* молодим вченим здійснює Президент України за поданням Кабінету Міністрів України (п. 7 Положення Указу № 1210/2002 [9] та п. 6 Положення Указу № 446/2009 [10]);

Ф. *оприлюднення інформації про призначення грантів* (п. 8 Положення Указу № 1210/2002 [9] та п. 7 Положення Указу № 446/2009 [10]);

Г. *укладення договору про надання гранту між гаратооримувачем та посередником (розпорядником (одержувачем) бюджетних коштів) – підприємством (установою, організацією, закладом вищої освіти), що забезпечує проведення наукового дослідження і розробки за формою, встановленою НФДУ* (п. 9 Положення Указу № 1210/2002 [9] та п. 8 Положення Указу № 446/2009 [10]);

Н. *поетапне частинами перерахування коштів* на користь грантоотримувача на рахунок відповідного розпорядника (одержувача) бюджетних коштів (далі – РБК (ОБК)), що забезпечує проведення наукового дослідження і розробки (п. 9 Положення Указу № 1210/2002 [9] та п. 8 Положення Указу № 446/2009 [10]);

І. подання грантоотримувачем та РБК (ОБК) «звітної документації про використання коштів, отриманих як грант, за формами, встановленими» НФДУ (п. 10 Положення Указ № 1210/2002 [9] та п. 9 Положення Указу № 446/2009 [10]);

Ж. у разі виявлення НФДУ «порушень умов договору та/або нецільового використання коштів, отриманих як грант, грантоотримувач та зазначене в договорі підприємство (установа, організація, заклад вищої освіти)» – відповідний РБК (ОБК) повертають кошти НФДУ в повному обсязі (п. 10 Положення Указу № 1210/2002) [9] та п. 9 Положення Указу № 446/2009 [10].

Таким чином, у вказаних положеннях відсутні правові норми, які регулюють відносини між роботодавцем та отримувачем гранту, перелік видів витрат, які допустимі за кошти гранту, обсяг коштів гранту, який надходить безпосередньо виконавцю робіт згідно з договором гранту – грантоотримувачу, як оплата його праці. Отже, має місце існування юридичного (науковець) та фактичного (організація) отримувачів гранту – учасника бюджетного процесу.

3) **президентські гранти обдарованій молоді**, запроваджені Указом Президента України від 2 серпня 2000 року № 945/2000 [23]:

- *мета*: фінансова підтримка державою обдарованої молоді, що надається з метою реалізації соціально значущих творчих проектів у соціальній та гуманітарній сфері (п. 1 Положення Указу № 945/2000), як запланованих, так і тих, що вже проводяться (п. 2-1) [23];

- *надавач*: ГРБК – Міністерство молоді та спорту України (п. Положення Указу № 945/2000) [23] за рішенням Президента України, оформленим у формі указу, в межах встановлених бюджетних асигнувань (бюджетних призначень);

- *одержувачі*: громадянин України віком від 14 до 35 років (п. 2 Положення Указу № 945/2000) [23];

- *регулярність*: щорічні – для одержання гранту особа, що претендує на грант, подає заявку «до 20 лютого року, що передує року надання грантів,» (п. 3, 8 Положення Указу № 945/2000) [23];

- *процедура надання і використання*:

- *подання заявки*: претендент не пізніше 1 березня року, що передує року виплати гранта, подає до Міністерства молоді та спорту України заявку, до якої додаються окреслені в п. 3 Положення Указу № 945/2000 документи [23];

- *розгляд та експертизу заявок і поданих документів, конкурсний відбір і висунення претендентів на отримання гранту здійснює щороку протягом липня Експертна рада, яка утворюється при» Міністерстві молоді та спорту України (п. 4 Положення Указу № 945/2000) [23];*

- *подання висновків* (рішення) Експертної ради до Мінмолодьспорту (п. 5 Положення Указу № 945/2000) [23];

- *подання Мінмолодьспорту до 1 вересня до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо претендентів на одержання гранту разом з висновками Експертної ради (п. 6 Положення Указу № 945/2000) [23];*

- *схвалення Урядом пропозицій* щодо призначення грантів і встановлення їх розмірів та подання їх Президентові України щороку до 1 жовтня (п. 8 Положення Указу № 945/2000) [23];

- *призначення грантів* Президентом України у формі розпорядження до 1 грудня (п. 8 Положення Указу № 945/2000) [23];

- *оприлюднення інформації* про призначення грантів (п. 9 Положення Указу № 945/2000) [23];

- *укладення договору* між одержувачем гранту та Мінмолодьспорт (відповідним структурним підрозділом) за місцем реєстрації місця проживання чи перебування одержувача гранту (п. 11 Положення Указу № 945/2000) [23];

- *перерахування коштів* наданого гранту «в установленому Міністерством порядку через структурні підрозділи на спеціально відкриті одержувачами грантів рахунки у відділеннях відкритого акціонерного товариства «Державний ощадний банк України»» (п. 12 Положення Указу № 945/2000) [23]. На сьогодні такий порядок затверджено Наказом Міністерства молоді і спорту України від 02 серпня 2000 року № 945 [23], в якому закріплено, що кошти перераховуються Міністерством на «на рахунки структурних підрозділів, які відповідають за реалізацію державної молодіжної політики, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (далі – відповідний структурний підрозділ), відкриті в органах Державної казначейської служби України за місцем реєстрації місця проживання чи перебування одержувача гранту, в сумі, визначеній відповідним розпорядженням Президента України» (п. 2 Порядку Наказу № 619), при цьому: а) «під час перерахування відповідний структурний підрозділ утримує з суми гранту податок з доходів фізичних осіб, передбачений законодавством» (п. 4); б) «сума гранту (за винятком податку з доходів фізичних осіб) перераховується одержувачеві гранту одноразово в повному обсязі» (п. 5) [24];

- *подання одержувачем гранту* «до відповідного структурного підрозділу звіту про використання виділених коштів у порядку, встановленому Міністерством та зазначеному в договорі» (п. 12 Положення Указу № 945/2000) [23]. В п. 10 Наказу № 945 Мінмолодьспорт уточнюється, що «виконавець проекту подає творчий та фінансовий звіти до відповідного структурного підрозділу в строки, визначені Договором», і до «фінансових звітів обов'язково додаються підтвердні документи (в оригіналі): договори про надання послуг та виконання робіт, рахунки, платіжні доручення, акти виконаних робіт, накладні тощо» (п. 11) [24],

- *перевірка* і «у разі використання коштів не за призначенням одержувач гранту несе відповідальність, передбачену договором» (п. 12 Положення Указу № 945/2000) [24].

- *практика прийняття рішень щодо надання грантів: гранти призначалися щороку в період 2002-2013 років* [25, 26] *та в 2016 році* [27];

4) *Президентські гранти для випускників професійно-технічних навчальних закладів*, запроваджені Указом Президента України «Про додаткові заходи щодо вдосконалення професійно-технічної освіти в Україні» від 18 вересня 2004 року № 1102/2004, в яким було засновано починаючи з 2005/2006 навчального року «двадцять щорічних грантів Президента України для випускників професійно-технічних навчальних закладів у розмірі, що визначається Кабінетом Міністрів України» (п. 2) [28]. При тому, що було указано Кабінету Міністрів України подати

у двомісячний строк проект положення про порядок призначення зазначених грантів та передбачати, починаючи з 2006 року, у проектах Державного бюджету України видатки на їх виплату, відповідна постанова Уряду відсутня. Однак, призначення грантів мало місце в 2008 та 2004 роках, без окреслення мети їх надання та цілі використання, а тому зазначений фінансовий інструмент в більшій мірі має характер премій.

Прийняття указаних указів, якими запроваджено президентські гранти та врегульовано порядок їх надання, є формою нормотворчої діяльності Президента України, а прийняття розпоряджень Президентом України про призначення грантів – формою його розпорядчої діяльності, оскільки відбувається прийняття рішення про призначення грантів, суб'єктів їх отримання та розмір.

При цьому акт розпорядження бюджетними коштами Президента України поширюється на кошти, передбачені в Державному бюджеті України в рамках бюджетних призначень головних розпорядників бюджетних коштів, відмінних від Офісу Президента України, а саме Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, Міністерства молоді та спорту України. Однак, якщо звернутися до Бюджетного кодексу України, то в ньому закріплене загальне правило, відповідно до якого саме головний розпорядник бюджетних коштів «здійснює управління бюджетними коштами у межах встановлених йому бюджетних повноважень, забезпечуючи ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів, організацію та координацію роботи розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів у бюджетному процесі» (п. 7 ч. 5 ст. 22 БК України) [29]. Президент України в бюджетному процесі згідно з БК України не наділений повноваженням із виконання Державного бюджету України, тобто не є суб'єктом «управління бюджетними коштами».

Берназюк Я.О. за результатами аналізу чинних актів Президента України стверджував «про наявність десятків указів та розпоряджень, які підлягають перегляду з ряду причин» та про потребу «розпочати системну роботу щодо перегляду указів Президента України, які видані протягом 1991–1999 років, а також в наступні періоди, та регулюють економічні відносини» [29 с. 30].

Отже, існують сумніви щодо конституційності інституту Президентських грантів, а саме указів Президента України яким вони впроваджені і які регулюють порядок надання таких грантів, а також розпоряджень щодо їх призначення, внесення змін до прийнятих в період дії п. 4 Розділу XV Конституції України [30] указів Президента України, оскільки їх прийняття виходить за межі визначених в Конституції України повноважень Президента України. Це викликає потребу перегляду правових засад надання таких видів грантів, як форми фінансової підтримки реалізації актуальних важливих для суспільства проектів молодих митців, науковців, випускників закладів освіти та освітян за рахунок коштів Державного бюджету України і вироблення єдиного системного законодавчого акту, яким було б врегульовано інститут державного гранту, включно із зазначеними видами.

Висновки. До основних видів президентських грантів належать: гранти молодим митцям, гранти науковцям (молодим науковцям та докторам наук), гранти

обдарованій молоді та гранти для випускників професійно-технічних навчальних закладів. Спільними рисами правового регулювання надання президентських грантів є те, що: 1) вони запроваджені указами Президента України; 2) засади порядку їх надання визначено відповідними указами Президента України; 3) призначення вказаних грантів відбувається за рішенням Президента України у формі розпорядження; 4) гранти надаються за рахунок коштів Державного бюджету України; 5) гранти надаються з рахунок коштів в рамках бюджетних призначень не Офісу Президента України, а відповідних головних розпорядників коштів Державного бюджету України – Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, Міністерства молоді та спорту України; 6) умови надання президентських грантів, що включають визначення: а) єдиної мети надання грантів; б) фіксованої суми гранту; в) надавача – ГРБК, що надає кошти гранту за рішенням Президента України, оформленим у формі указу, уповноважений укладати договір гранту; г) регулярності надання; 7) порядки надання президентських грантів є структурованими процесами (процедурами), що включають: а) подання заявки; б) розгляд та експертизу заявок; в) подання висновків за результатами експертизи (Експертною радою); г) подання ГРБК пропозицій щодо претендентів; д) схвалення Урядом пропозицій; е) призначення грантів Президентом України; є) оприлюднення; ж) укладення договору гранту; з) перерахування коштів гранту; и) виконання грантового проекту та договору гранту; і) подання звіту про використання коштів гранту; ї) перевірка використання коштів гранту.

Прийняття Президентом України указів, якими запроваджено президентські гранти та врегульовано порядок їх надання, та змін до них є формою нормотворчої діяльності Президента України, а прийняття розпоряджень Президентом України про призначення грантів – формою його розпорядчої діяльності, оскільки відбувається прийняття рішення про призначення грантів, суб'єктів їх отримання та розмір. Однак, така нормотворча діяльність Президента України виходить за межі його конституційних повноважень, а прийняття рішень про надання грантів за рахунок коштів Державного бюджету України здійснюється без закріплення в БК України належних правових підстав визнання Президента України учасником бюджетного процесу. Це викликає потребу перегляду правових засад надання президентських грантів, як форми фінансової підтримки реалізації актуальних важливих для суспільства проектів молодих митців, науковців, випускників закладів освіти та освітян за рахунок коштів Державного бюджету України і вироблення єдиного системного законодавчого акту, яким було б врегульовано інститут державного гранту, який має включити бюджетні гранти, президентські гранти та інші гранти, що надаються за рахунок коштів Державного бюджету України.

Література

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n3704>
2. Про науку та науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#n744>
3. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

4. Про наукові парки: Закон України від 25 червня 2009 року № 1563-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>
5. Про державну підтримку кінематографії в Україні: Закон України від 23 березня 2017 року № 1977-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#Text>
6. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні: Закон України від 6 березня 2003 року № 601-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-15#Text>
7. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
8. Про державну підтримку культури і мистецтва в Україні: Указ Президента України від 20 жовтня 1998 року № 1152/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1152/98#Text>
9. Про Положення про порядок надання грантів Президента України для підтримки наукових досліджень і розробок молодих вчених: Указ Президента України від 24 грудня 2002 року № 1210/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1210/2002#Text>
10. Про Положення про щорічні гранти Президента України докторам наук для проведення наукових досліджень і розробок : Указ Президента України від 17 червня 2009 року № 446/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446/2009/ed20240521#Text>
11. Про стипендії, премії та гранти Президента України у сфері освіти: Указ Президента України від 28 січня 2021 року № 27/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27/2021#Text>
12. Про затвердження Положення про порядок надання грантів Президента України молодим діячам у галузі театрального, музичного, циркового, образотворчого мистецтва та кінематографії, молодим письменникам, майстрам народного мистецтва для створення і реалізації творчих проєктів: Указ Президента України; Положення від 06.02.1999 № 127/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/99#Text>
13. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки діячів культури і мистецтва: Наказ Міністерства культури та стратегічних комунікацій України від 20 березня 2013 р. № 178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/178-2013-p#Text>
14. Про призначення грантів Президента України молодим діячам у галузі кінематографії для створення і реалізації творчих проєктів: Розпорядження Президента України від 15.11.2024 № 131/2024-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/131/2024-rp#Text>
15. Про призначення грантів Президента України молодим діячам у галузі театрального, музичного, образотворчого мистецтва та кінематографії для створення і реалізації творчих проєктів: Розпорядження Президента України від 16.08.1999 № 191/99-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191/99-rp#Text>
16. Про призначення грантів Президента України молодим діячам у галузі театрального, музичного, циркового, образотворчого мистецтва, а також молодим письменникам і майстрам народного мистецтва для створення і реалізації творчих проєктів: Розпорядження Президента України від 30.05.2025 № 75/2025-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/2025-rp#Text>
17. Про призначення грантів Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених: Розпорядження Президента України від 30.09.2004 № 239/2004-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/239/2004-rp#Text>
18. Про призначення грантів Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених на 2019 рік: Розпорядження Президента України від 09.08.2019 № 242/2019-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/242/2019-rp#Text>
19. Про внесення змін до деяких указів Президента України щодо щорічних грантів Президента України молодим вченим та докторам наук: Указ Президента N 324/2024 від 14.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/2024#Text>
20. Про призначення грантів Президента України докторам наук для здійснення наукових досліджень на 2011 рік: Указ Президента України від 30.09.2011 № 961/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/961/2011#Text>
21. Про призначення грантів Президента України докторам наук для здійснення наукових досліджень на 2019 рік: Розпорядження Президента України від 06.08.2019 № 241/2019-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241/2019-rp#Text>
22. Про внесення змін до деяких указів Президента України щодо щорічних грантів Президента України молодим вченим та докторам наук: Указ Президента № 324/2024 від 14.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/2024#Text>

23. Про гранти Президента України для обдарованої молоді: Указ Президента України від 2 серпня 2000 року № 945/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/945/2000#Text>

24. Про забезпечення реалізації Указу Президента України від 02 серпня 2000 року № 945 «Про гранти Президента України для обдарованої молоді» від 15.10.2013 № 619. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1874-13#Text>

25. Про призначення грантів Президента України для обдарованої молоді на 2002 рік: Розпорядження Президента України від 12.01.2002 № 5/2002-пп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2002-pp#Text>

26. Про призначення грантів Президента України для обдарованої молоді на 2014 рік: Розпорядження Президента України від 27.11.2013 № 349/2013-пп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349/2013-pp#Text>

27. Про призначення грантів Президента України для обдарованої молоді на 2016 рік: Указ Президента України від 17.02.2016 № 55/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55/2016#Text>

28. Про додаткові заходи щодо вдосконалення професійно-технічної освіти в Україні: Указ Президента України від 18 вересня 2004 року № 1102/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102/2004#Text>

29. Берназюк Я. О. Правотворча діяльність Президента України в аспекті дотримання принципів нормотворчості та забезпечення їх виконання іншими суб'єктами владних повноважень. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2013. Випуск 4. С 27-32.

30. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Анотація

Чемерис М. С. Особливості правового регулювання президентських грантів. – Стаття.

В статті викладено результати аналізу стану правового регулювання президентських грантів, з'ясування сучасного стан та особливостей правового регулювання умов та процедури їх надання та виконання, а також запропоновано шляхи вдосконалення правового регулювання інституту президентських грантів. Висвітлено виникнення інституту грантів Президента України, що був запроваджений в 1998 році – в період, коли Глава держави міг приймати укази з економічних питань, не врегульованих законами, його розвиток та трансформацію. Розглянуто особливості надання окремих видів президентських грантів: грантів молодим митцям, грантів науковцям (молодим науковцям та докторам наук), грантів обдарованій молоді та грантів для випускників професійно-технічних навчальних закладів. Вказано, що спільними рисами правового регулювання надання президентських грантів є те, що: 1) вони запроваджені указами Президента України; 2) засади порядку їх надання визначено відповідними указами Президента України; 3) призначення вказаних грантів відбувається за рішенням Президента України у формі розпорядження; 4) гранти надаються за рахунок коштів Державного бюджету України; 5) гранти надаються з рахунок коштів в рамках бюджетних призначень не Офісу Президента України, а відповідних головних розпорядників коштів Державного бюджету України – Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, Міністерства молоді та спорту України; 6) умови надання президентських грантів; 7) процедури надання грантів та контролю використання коштів гранту. Підкреслено, що головні розпорядники бюджетних коштів, надають кошти гранту за рішенням Президента України, оформленим у формі указу та на підставі укладених ними договорів гранту. Підкреслено, що прийняття Президентом України указів, якими запроваджено президентські гранти та врегульовано порядок їх надання, та змін до них є формою нормотворчої діяльності Президента України, а прийняття указів про призначення грантів – формою його розпорядчої діяльності. Зауважено, що в силу конституційних змін і звуження нормотворчих та розпорядчих повноважень Президента України виникла потреба перегляду правових засад надання президентських грантів. Також підкреслено, що є потреба прийняття єдиного системного законодавчого акту, яким було б врегульовано інститут державного гранту, який має включити бюджетні гранти, президентські гранти та інші гранти, що надаються за рахунок коштів Державного бюджету України.

Ключові слова: президентський грант, бюджетний грант, кошти державного бюджету України, кошти бюджету, грант, головні розпорядники бюджетних коштів, договір гранту.

Summary

Chemerys M. S. Peculiarities of legal regulation of presidential grants. – Article.

The article presents the results of the analysis of the state of legal regulation of presidential grants, elucidates the current state and features of legal regulation of the conditions and procedure for their provision and implementation, and also suggests ways to improve the legal regulation of the institution of presidential grants. The emergence of the institution of Presidential grants in Ukraine, which was introduced in 1998 – during the period when the Head of State could issue decrees on economic issues not regulated by laws, its development and transformation are highlighted. The features of providing certain types of presidential grants are discussed: grants to young artists, grants to scientists (young scientists and doctors of science), grants to gifted youth and grants for graduates of vocational and technical educational institutions. It is indicated that the common features of the legal regulation of providing presidential grants are that: 1) they are introduced by decrees of the President of Ukraine; 2) the principles of the procedure for their provision are determined by the relevant decrees of the President of Ukraine; 3) the assignment of the specified grants is carried out by decision of the President of Ukraine in the form of an order; 4) grants are provided at the expense of the State Budget of Ukraine; 5) grants are provided at the expense of funds within the budget allocations not of the Office of the President of Ukraine, but of the respective main administrators of funds of the State Budget of Ukraine – the Ministry of Education and Science of Ukraine, the Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine, the Ministry of Youth and Sports of Ukraine; 6) conditions for providing presidential grants; 7) procedures for providing grants and controlling the use of grant funds. It is emphasized that the main administrators of budget funds provide grant funds by decision of the President of Ukraine, drawn up in the form of a decree and on the basis of grant agreements concluded by them. It is emphasized that the adoption by the President of Ukraine of decrees introducing presidential grants and regulating the procedure for their provision, and amendments to them, is a form of the President of Ukraine's normative activity, and the adoption of decrees on the assignment of grants is a form of his administrative activity. It is noted that due to constitutional changes and the narrowing of the normative and administrative powers of the President of Ukraine, there is a need to revise the legal principles of providing presidential grants. It is also emphasized that there is a need to adopt a single systemic legislative act that would regulate the institution of a state grant, which should include budget grants, presidential grants and other grants provided at the expense of the State Budget of Ukraine.

Key words: presidential grant, budget grant, funds of the State Budget of Ukraine, budget funds, grant, main spending units of budget funds, grant agreement.

Дата першого надходження рукопису до видання: 10.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 08.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025